

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

YANGI RENESSANS

ILMIY JURNALI

2026/2

+998335668868

www.innoworld.net

Google Scholar

zenodo

2026

YANGI RENESSANS

ILMIY JURNALI

3-JILD 2-SON

YANGI RENESSANS

ILMIY JURNALI
TO'PLAMI

3 - JILD, 2 - SON
2026

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

**Imom Al-Buxoriy Merosida Axloq Masalasi: “Al-Adab Al-Mufrad” Misolida
Madinabonu Anvarova**Oriental universiteti TF 401-guruh talabasiIlmiy rahbar: **Ulfatullayeva Sayyora Sobirjon qizi**

Oriental universiteti katta o'qituvchisi, f.f.d PhD

sayyoraminavarova@gmail.com

Annotasiya. Ushbu maqolada buyuk muhaddis Imom al-Buxoriyning “Al-Adab al-Mufrad” asari ilmiy va axloqiy jihatdan tahlil qilinadi. Asarda keltirilgan hadis va rivoyatlar orqali islom axloqining asosiy tamoyillari, xususan, ota-onaga hurmat, qo'shnichilik munosabatlari, mehr-shafqat, til odobi va ijtimoiy mas'uliyat masalalari yoritib beriladi. Shuningdek, maqolada mazkur asarning bugungi globallashuv davrida, axloqiy inqiroz kuchayib borayotgan bir sharoitda qanchalik dolzarb ekani zamonaviy ijtimoiy muammolar bilan bog'liq holda asoslab beriladi. “Al-Adab al-Mufrad”ning nafaqat diniy, balki umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib etuvchi manba sifatidagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar. Imom al-Buxoriy, Al-Adab al-Mufrad, islom axloqi, hadis ilmi, axloqiy tarbiya, ota-ona haqqi, qo'shnichilik madaniyati, mehr-shafqat, ijtimoiy munosabatlar, zamonaviy jamiyat.

Bugungi globallashuv davrida insoniyat ilm-fan va texnologiya sohasida yuksak taraqqiyotga erishgan bo'lsa-da, axloqiy va ma'naviy muammolar tobora chuqurlashib bormoqda. Oila institutining zaiflashuvi, insonlar o'rtasidagi ishonchning yo'qolishi, zo'ravonlik va befarqlikning kuchayishi buning yaqqol misolidir. Shunday bir davrda islomiy axloqiy merosga murojaat qilish, ayniqsa, insoniy munosabatlarni tartibga soluvchi asarlarni o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Ana shunday bebaho manbalardan biri buyuk muhaddis Imom al-Buxoriyning “Al-Adab al-Mufrad” asaridir.

Imom al-Buxoriy va asarning yaratilish maqsadi. Imom Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy (810–870) hadis ilmini faqat rivoyatlarni jamlash emas, balki ularni hayotga tatbiq etish vositasi sifatida ko'rgan allomalardan biridir. “Al-Adab al-Mufrad” asarini yozishdagi asosiy maqsad ham insonlarni go'zal axloqqa, odobli muomalaga va ijtimoiy mas'uliyatga undash bo'lgan.

Asarda 1300 dan ortiq hadis va sahoba-tobeinlar rivoyatlari jamlangan bo'lib, ular bobma-bob tartibda keltiriladi. Bu esa kitobni o'qish va undan amalda foydalanishni osonlashtiradi.

Ota-ona haqqi va oilaviy qadriyatlar.

“Al-Adab al-Mufrad”da eng katta o'rin ota-onaga yaxshilik qilish mavzusiga ajratilgan. Imom al-Buxoriy ushbu boblarda Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallamning quyidagi mazmundagi hadislarini keltiradi:

“Ota-onaning roziligi Allohning roziligidadir, ota-onaning g'azabi Allohning g'azabidadir.”

Bu hadisdan ko'rinib turibdiki, islomda ibodat faqat masjid bilan chegaralanmaydi, balki ota-onaga bo'lgan muomala ham ibodat darajasiga ko'tariladi. Bugungi kunda esa ko'plab jamiyatlarda ota-onaning yolg'iz qoldirilishi, ularning

qarilar uylariga topshirilishi kuzatilmoqda. Bu holat “Al-Adab al-Mufrad”da targ‘ib etilgan qadriyatlarga mutlaqo zid bo‘lib, asarning bugungi kundagi dolzarbligini yanada oshiradi.

Qo‘shnichilik va jamiyatda totuvlik. Asarda qo‘shnichilik odobiga oid alohida boblar mavjud. Ulardan birida quyidagi mazmundagi hadis keltiriladi:

“Allohga va oxirat kuniga iymon keltirgan kishi qo‘shnisiga ozor bermasin.”

Zamonaviy dunyoda insonlar bir-biriga jismonan yaqin, ammo ruhan uzoq bo‘lib qolmoqda. Ko‘p qavatli uylar, katta shaharlar insonlarni bir joyga jamlasa-da, qo‘shnichilik aloqalari tobora susayib bormoqda. “Al-Adab al-Mufrad” esa jamiyat tinchligi aynan kichik muomalalardan — qo‘shni bilan yaxshi munosabatdan boshlanishini uqtiradi.

Mehr-shafqat va insoniylik tamoyili. Imom al-Buxoriy asarida rahm-shafqat masalasiga ham alohida e‘tibor qaratadi. Mashhur hadislarining birida shunday deyiladi:

“Rahm qilmagan kishiga rahm qilinmaydi.”

Bugungi kunda dunyoning turli hududlarida urushlar, qochqinlar muammosi, begunoh insonlarning azob chekishi ko‘plab odamlarni befarq qoldirmoqda. Ushbu hadis insonni faqat o‘z manfaatini emas, balki boshqalarning dardini ham his qilishga chaqiradi. “Al-Adab al-Mufrad” shu jihati bilan umuminsoniy axloqiy qo‘llanma vazifasini bajaradi.

Til odobi va ijtimoiy tarmoqlar muammosi. Asarda til odobi, ya’ni so‘zlash madaniyatiga doir hadislar ham keltirilgan. Jumladan:

“Kishi yaxshilikni gapirsin yoki sukut qilsin.”

Bu hadis bugungi ijtimoiy tarmoqlar davrida ayniqsa muhimdir. Internetda haqorat, g‘iybat va yolg‘on ma’lumotlarning tez tarqalishi jamiyatda nizolarni kuchaytirmoqda. “Al-Adab al-Mufrad” esa asrlar oldin insonni so‘z mas’uliyatiga chaqirgan.

Asarning bugungi kundagi global ahamiyati. Bugungi dunyoda madaniyatlararo nizolar, diniy tushunmovchiliklar va axloqiy inqiroz kuchayib bormoqda. “Al-Adab al-Mufrad” esa insonlarni millati va diniy qarashidan qat’i nazar, hurmat, sabr va adolat asosida yashashga undaydi. Shu sababli bu asar faqat musulmonlar uchun emas, balki butun insoniyat uchun muhim ma’naviy manba sifatida qaralishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, Imom al-Buxoriyning “Al-Adab al-Mufrad” asari axloqiy tarbiyaning mukammal tizimini taqdim etadi. Unda keltirilgan hadis va rivoyatlar bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Aksincha, zamonaviy muammolar fonida bu asarning qadri yanada ortmoqda. Insoniyat axloq orqali isloh bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatgan bu asar har bir davr uchun dolzarb bo‘lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

- 1.Imom al-Buxoriy. Al-Adab al-Mufrad. – Bayrut: Dar al-Kutub al-Ilmiyya.
- 2 Imom al-Buxoriy. Al-Jome’ as-sahih. – Qohira.
- 3.Az-Zahabiy. Siyar a’lam an-nubala.
- 4.Yusuf al-Qaradoviy. Islomda axloq.
- 5.Islom ensiklopediyasi, “Imom al-Buxoriy” maqolasi.